

**УИХ-Д ӨРГӨН БАРЬСАН “УТААГҮЙ УЛААНБААТАР” ХӨТӨЛБӨРИЙН ТӨСЛИЙН
САНХҮҮЖИЛТЭНД ХИЙСЭН ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ, ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ БОЛОМЖ**

/Дүн шинжилгээ/

Ц.Норовдондог, Ч.Онончимэг, Ц.Элбэгзаяа

Гарчиг

I. Оршил

II. Судалгаа, дүн шинжилгээ

1/ “Хүний хөгжил сангийн тухай” хуульд нэмэлт оруулах, уул уурхайн бүтээгдэхүүн нийлүүлэх замаар төлбөрийн баталгаа гаргах болон Улаанбаатар хотын өмчид бүртгэлтэй үндсэн хөрөнгийг барьцаалах замаар санхүүжилтийн эх үүсвэрийг бүрдүүлэх хувилбарын талаар:

2/ Монгол Улсын төвлөрсөн төсвөөс хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх боломжийн талаархи тооцоолол:

III. “Утаагүй Улаанбаатар” хөтөлбөрийн санхүүжилтийн таамаглал, тооцоонд үндэслэн гаргасан дүгнэлт, зөвлөмж

УИХ-д өргөн барьсан “УТААГҮЙ УЛААНБААТАР” хөтөлбөрийн төсөлд тусгасан санхүүжилтийн эх үүсвэрийг бүрдүүлэх боломж, хэрэгжүүлэх магадлалын талаархи судалгаа, дүн шинжилгээ

Нэг. Оршил

“Утаагүй Улаанбаатар” хөтөлбөрийг **2010-2012 он, 2013-2016 онуудын хугацаанд 2 үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх бөгөөд уг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд 2010-2012 онд 8.8 триллион төгрөг, 2013-2016 онд 9.3 триллион төгрөг, нийт 18.2 триллион төгрөг** шаардагдах тооцоог төсөлд тусгасан байна.

Тогтоолын төсөлд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай нийт хөрөнгийн

- **92.7% буюу 16.8 триллион төгрөгийг** “Хүний хөгжил сангийн тухай” хуульд нэмэлт оруулж, уул уурхайн бүтээгдэхүүн нийлүүлэх замаар төлбөрийн баталгаа гаргах болон Улаанбаатар хотын өмчид бүртгэлтэй үндсэн хөрөнгийг барьцаалах замаар бүрдүүлэх санхүүжилтээс;
- **6.8% буюу 1.2 триллион төгрөгийг** улсын төсвөөс;
- **0.5% буюу 92.4 тэрбум төгрөгийг** зээл тусламжаар тус тус санхүүжүүлэхээр тооцсон байна

УИХ-ын 2008 оны 12 тоот тогтоолоор “Монгол Улсын Мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого”-ын 2-р тэргүүлэх чиглэлд: 2007-2015 онд эдийн засгийн өсөлтийг дунджаар 14.0 хувиас доошгүй болгож, нэг хүнд ногдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүнийг 5000-аас доошгүй ам.долларт хүргэж, эдийн засгийн эрчимтэй хөгжлийн үндэс суурийг тавих, 2016-2021 онд эдийн засгийн өсөлтийг дунджаар 12.0 хувиас доошгүй байлгаж, мэдлэгт суурилсан эдийн засгийг төлөвшүүлэн хөгжүүлж нэг хүнд ногдох ДНБ-ийг 12000-аас доошгүй ам.долларт хүргэх зорилтыг дэвшүүлсэн байна.

Энэхүү дэвшүүлсэн зорилтын хүрээнд Оюу толгойн зэс, алтны, Цагаан суврагын зэсийн, Таван толгойн нүүрсний, Асгатын мөнгөний, Чойр-Нялгын нүүрсний, Мардай, Гурванбулгийн ураны зэрэг томоохон стратегийн орд газруудыг ашиглаж эргэлтэнд оруулснаар манай улсын эдийн засгийн өсөлт харьцангуй өсч, эдийн засгийн эрчимтэй өсөлтийн үр дүнд ажлын байр олноор бий болж, 2015 онд хүн амын ядуурал 2 дахин буурна, ДНБ-ийг боловсруулах салбарын хувийн жин 4 дахин өсч, нарийн технологи

нэвтрэн бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадвар дээшлэх зэрэг ажлуудыг хийхээр төлөвлөсөн байна.

“Утаагүй Улаанбаатар” хөтөлбөрийн төслийн санхүүжилтийн магадлалыг тооцохдоо судалгааны баг хөтөлбөрийн төсөлд тусгасан дараахи санхүүжилтийн эх үүсвэрүүдийн чиглэлүүдээр судалгаа, тооцоо хийв. Үүнд:

- Ашигт малтмал, уул уурхайн салбарын орлогоос хуримтлал үүсгэн “Хүний хөгжил сангийн тухай” хуульд нэмэлт оруулах, уул уурхайн бүтээгдэхүүн нийлүүлэх замаар төлбөрийн баталгаа гаргах болон Улаанбаатар хотын өмчид бүртгэлтэй үндсэн хөрөнгийг барьцаалах замаар санхүүжүүлэх нь боломжтой эсэх;
- Монгол Улсын нэгдсэн төсвөөс агаарын бохирдлыг бууруулах арга хэмжээнд зориулан 2010-2016 онд 1.2 триллион төгрөгийг төсвөөс гаргах боломж бий эсэхэд бодит боломжид тулгуурлан таамаглал дэвшүүлж үр дүнг тооцох замаар гаргасан болно.

Судалгааны арга зүй:

Энэхүү судалгааны санхүүжилтийг тооцоолохдоо баримт бичиг задлан шинжлэх, таамаглал, прогноз дэвшүүлэх болон эконометрик тооцооны аргуудыг ашиглав.

Хоёр. Судалгаа, дүн шинжилгээ

1/ “Хүний хөгжил сангийн тухай” хууль нэмэлт оруулах, уул уурхайн бүтээгдэхүүн нийлүүлэх замаар төлбөрийн баталгаа гаргах болон Улаанбаатар хотын өмчид бүртгэлтэй үндсэн хөрөнгийг барьцаалах замаар бүрдүүлэх санхүүжилтийн эх үүсвэрийг бүрдүүлэх хувилбарын талаар:

Засгийн газраас УИХ-д уг хөтөлбөрийг өргөн барихдаа “Хүний хөгжил сангийн тухай” хуулийн 17.5-д “Монгол Улсын иргэдийн тав тухтай амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлж, хүний хөгжлийг хангах зорилгоор дэд бүтцийг барьж байгуулахад сангаас хөрөнгө зарцуулж болно” гэсэн нэмэлтийг оруулахаар тогтоолын төсөлд тусгажээ. ХЭРЭВ САНГААС САНХҮҮЖҮҮЛЭХ БОЛ:

- **“Хүний хөгжил сан”-д төвлөрөх орлого ямар байх вэ?**

Хүний хөгжил санд 2016 он хүртлэх хугацаанд стратегийн орд бүхий газраас орох орлогыг тооцохдоо 2009 онд УИХ-д “Эх орон эрдэнийн сангийн тухай” хуулийн төслийг өргөн барих үед “Эрдэнэс МГЛ” ХХК-наас УИХ-ын гишүүдэд хөрөнгийн эх үүсвэрийн тооцооны талаар тараасан танилцуулгаас авсан болно. Энэ танилцуулгад **2012** он хүртэл уг санд **1446.7** тэрбум төгрөг хуримтлуулах тооцоо гаргасан ба энэхүү тооцоонд нь стратегийн ач холбогдол бүхий доорхи 15 ордоос Засгийн газарт төвлөрөх орлогыг хасч тооцсон хэмээн тайлбарласан байна.

Хүснэгт 1: Стратегийн ач холбогдол бүхий 15 орд газраас Эх орны эрдэнийн санд төвлөрөх орлого /2010 -2016 он/

/тэрбум төг/

№	Стратегийн газруудаас орлого	орд орох	2010 он	2011 он	2012 он	2013 он	2014 он	2015 он	2016 он
1	Оюу толгой /Зэс, алт/		-	-	-	21.4	35.9	44.6	232.2
2	Таван толгой /Нүүрс/		2.1	6.1	6.1	23.6	23.6	23.6	73.8
3	Эрдэнэт молибден/	/Зэс,	65.1	112.3	113.3	114.4	108.3	108.3	108.3

4	Бороогийн орд /Алт/	6.3	6.5	6.8	-	-	-	-
5	Төмөртэйн овоо /Цайр/	4.4	4.4	4.4	4.4	4.4	4.5	4.6
6	Нарийн сухайт /Нүүрс/	1.3	1.3	1.3	1.4	1.4	2.2	2.3
7	Багануур /Нүүрс/	0.5	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0.6
8	Шивээ – Овоо /Нүүрс/	0.1	0.1	0.1	0.9	1.7	19.8	21.7
9	Цагаан суврага /Зэс/	-	-	-	20.1	14.3	14.3	14.3
10	Бүрэнхаан /Фосфорит/	-	-	-	-	-	-	-
11	Асгат /Мөнгө/	-	-	-	3.0	3.1	3.3	3.5
12	Мардай /Уран/	-	-	-	2.2	2.3	2.5	2.6
13	Дорнод /Уран/	-	-	-	2.2	2.3	2.5	2.6
14	Гурванбулаг	-	-	-	2.2	2.3	2.5	2.6
15	Төмөртэй /Төмрийн хүдэр/	-	-	-	1.9	2.0	2.1	2.2
Нийт		79.8	131.2	132.5	198.2	202.4	230.9	471.7

“Хүний хөгжил сан”-гаас 2012 он хүртэлх хугацаанд иргэн бүрт олгох 1.5 сая төгрөгийн 1.0 сая төгрөгийг бэлэн бусаар олгож, харин 500 мянган төгрөгийг бэлнээр олгохоор тооцож байгаа бөгөөд 2010 онд иргэн бүрт 120,0 мянган төгрөгийг бэлнээр өгөх, үлдсэн 380,0 мянган төгрөгийг 2011, 2012 онуудад тэнцүү хуваарилж олгохоор тооцвол уг сангаас 2012 он хүртэл нийт 1,4 триллион төгрөг шаардлагатай юм.

- **“Хүний хөгжил сан”-гаас “Утаагүй Улаанбаатар” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах санхүүжилтийн тооцоолол, прогноз**

Хөтөлбөрийн санхүүжилтэнд шаардагдах 18.2 триллион төгрөгөөс 92.7% буюу 16.8 триллион төгрөгийн санхүүжилтийг “Хүний хөгжлийн сан”-гаас гаргахаар төсөлд тусгасан байх тул энэхүү тооцоололыг хийхдээ “Хүний хөгжлийн сан”-д ойрын ирээдүйд /2010-2016/ орохоор тооцож буй орлогын таамаглал, мөн уг сангаас зайлшгүй санхүүжүүлэхээр төлөвлөсөн иргэдэд олгох 1.5 сая төгрөгийн зарлага, хүн амын өсөлтийн прогноз зэрэг хүчин зүйлүүдийг тооцсоноор “Утаагүй Улаанбаатар” хөтөлбөрийн санхүүжилтэнд шаардагдах болон дутагдах хөрөнгийн хэмжээг тооцон гаргахад судалгааг чиглүүлсэн болно.

Хүснэгт 2

Он	ХХС-аас иргэн бүрт олгох 1.5 сая төгрөгийн 500 000 төгрөгийг бэлнээр олгох хуваарь /мянган төг/	Хүн амын тооны прогноз	“Хүний хөгжил сан”-аас иргэн бүрт хувь хишиг хүртээх нийт дүн /тэрбум төг/	“Хүний хөгжил сан”-д уул уурхайн салбараас төвлөрөх хөрөнгийн хэмжээ /“Эрдэнэс МГЛ” ХХК-ийн тооцоолсноор/	Утаагүй-УБ Хөтөлбөр хэрэгжүүлэхэд жил бүр шаардагдах хөрөнгийн хэмжээ /тэрбум төг/	Утаагүй Улаанбаатар хөтөлбөрийг санхүүжүүлэхэд дутагдах хөрөнгийн хэмжээ 5-4
	1	2	3	4	5	6
2010	120,0	2 747,5	329,7	79,8	2 732,1	-2 652,3
2011	190,0	2 784,6	529,1	131,2	2 547,7	-2 416,5
2012	190,0	2 822,1	536,2	132,5	2 929,0	-2 796,5
2013	-	2 860,1	-	198,2	2 481,1	-2 282,9
2014	-	2 898,7	-	202,4	2 503,8	-2 301,4
2015	-	2 937,7	-	230,9	2 693,7	-2 462,8
2016	-	2 977,3	-	471,7	1 000,2	-528,5
Нийт	500,0	-	1 395,0	1 446,7	16 887,5	- 15 440,8

“Хүний хөгжил сан”-гаас иргэн бүрт 1.5 сая төгрөгийг 2010-2012 онд олгоход шаардагдах хөрөнгийн хэмжээг тооцоолоход хүн амын өсөлтийн экспоненциал загварыг ашиглан, эконометрик аргаар тооцоолов.

$$\text{Хүн амын тоо} = 2247.6 * e^{0.013*t}$$

Хугацааны түүхэн өгөгдөл ашигласан загвараас харахад Монгол улсын хүн ам 1995 оноос хойш жилд дунджаар 1,3 хувиар өссөн байна.¹⁰⁹ Энэхүү загварыг ашиглан хөтөлбөр хэрэгжих хугацаа буюу 2016 он хүртэл хүн амын тоо 2.9 сая болох тооцоо гаргав.

Зөвхөн 500.0 мянган төгрөгийг 2012 он хүртэл иргэдэд олгоход 1.39 триллион төгрөг шаардлагатай болох бөгөөд хэрвээ 1.5 сая төгрөг тараана гэвэл ойролцоогоор 4.2 триллион төгрөг шаардагдах тооцоо гарч байна. Гэтэл 2016 он хүртэл уг санд төвлөрүүлэхээр тооцсон орлого нь 1.4 триллион төгрөг байна. Үүнээс үзэхэд “Утаагүй Улаанбаатар” хөтөлбөрийг санхүүжүүлэлтэнд “Хүний хөгжил сан”-гаас 15.4 триллион төгрөгийг гаргах боломжгүй болох нь Хүснэгт 2-т хийсэн тооцооноос тодорхой байна.

Тэгвэл, 2-р хувилбар болох уул уурхайн бүтээгдэхүүн нийлүүлэх замаар төлбөрийн баталгаа гаргах болон Улаанбаатар хотын өмчид бүртгэлтэй үндсэн хөрөнгийг барьцаалах замаар санхүүжилтийн эх үүсвэрийг бүрдүүлэх асуудлыг хэрхэн яаж шийдвэрлэх вэ? гэдэг нь эрх зүйн хувьд ч, эдийн засгийн хувьд ч агуулга нь тодорхой бус байна.

2/ Монгол Улсын төвлөрсөн төсвөөс хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх боломжийн талаархи тооцоолол:

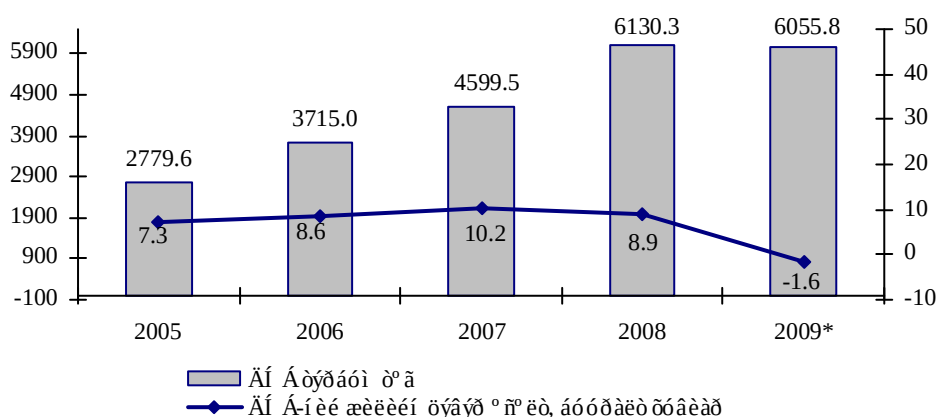
Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай 18.2 триллион төгрөг нь манай улсын

¹⁰⁹ -“Уул уурхайн орлогоос иргэдэд мөнгө тараах бодлогын хувилбарууд, тэдгээрийн эдийн засагт үзүүлэх нөлөөлөл, эерэг сөрөг үр дагаврын тооцоолол” Бодлогын судалгаа 2010 он УИХ-ын Тамгын газар Судалгааны төв

нэг жилийн төсвийг бараг 8 дахин /2009 онд МУ-ын нийт төсөв 2.3 триллион төгрөг/, нэг жилийн ДНБ-ийг 3 дахин нэмэгдүүлсэнтэй /2009 оны ДНБ 6.0 триллион төгрөг/ тэнцэхүйц хөрөнгө юм. Манай улсын эдийн засаг өсөлттэй байсан үе болох 2006-2008 онуудад ДНБ-ний өсөлт дунджаар 8.6-10.2 хувьтай, инфляцийн түвшин 6.2 -22.1% -тай байсан.

Манай улсын ДНБ-ний өсөлтийг 2005-2009 оноор авч үзвэл

/оны үнээр/

Тайлбар: * Урьдчилсан гүйцэтгэл

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо.

Хөтөлбөрийн хүрээнд 2010-2016 онд хэрэгжүүлэх нийт санхүүжилт болох 18.2 триллион төгрөгөөс 6.8% буюу 1.2 триллион төгрөгийг төвлөрсөн төсвөөс гаргахаар төсөлд тусгажээ. Иймд төсвөөс гаргах 1.2 триллион төгрөгийг 2010-2016 онд хөтөлбөрийн санхүүжилтэнд шаардагдах хөрөнгийг 2006-2009 оны бодит гүйцэтгэлд тулгуурлан таамаглал байдлаар тооцов. Үүнд:

- Цаашид манай улсын эдийн засгийг харьцангуй тогтворжин, уул уурхайн бүтээгдэхүүнээс олох орлого нэмэгдэж, эдийн засаг сайжирна гэж үзвэл эдийн засгийн цэвэр өсөлт 2016 он гэхэд 15% болж, инфляцийн түвшин буурч 6.0% болох, ДНБ-ний нэрлэсэн өсөлт¹¹⁰ жилд дунджаар 20% -аар өсөхөөр таамаглахад манай улсын ДНБ болон төсвийн зарлага хэрхэн өсөхийг тооцож үзлээ.

Хүснэгт 4-т тооцсоноор, 2010-2016 онд эдийн засгийн нэрлэсэн өсөлтийг жилд дунджаар 20,0 хувьтай байна гэж үзвэл, өнгөрсөн жилүүдийн төсвийн гүйцэтгэлээс харахад манай улсын төсвийн зарлага ДНБ-ний 38,6 - 40,2%-ийг эзэлж байсан учраас төсвийн зарлага ойролцоогоор ДНБ-ны 40% орчимд байхаар тооцсон болно.

Хүснэгт 3: Улсын төсвөөс агаарын бохирдлыг бууруулах арга хэмжээнд зарцуулах зардлын таамаглал

Он	ДНБ /оны	ДНБ-ний өсөлт	Төсвийн зарлага	Төсвийн зарлагын	Агаарын бохирдолд	Төсвийн зарлага
----	----------	---------------	-----------------	------------------	-------------------	-----------------

¹¹⁰-Нэрлэсэн өсөлт нь тухайн оны үнээрх ДНБ-ний өсөлт болон инфляцийн түвшингийн нийлбэрээр тодорхойлогдоно.

	үнээр/	н хувь	/тэрбум төг/	өсөлтийн хувь	төсөөс зарцуулах зардал /тэрбум төг/	д эзлэх хувь	
2006	3715.0	33.7%	1237.0	61.8%	2.9	0,2%	Бодит
2007	4599.5	23.8%	1747.3	41.3%	2.9	0,2%	
2008	6130.3	33.3%	2466.8	41.2%	2.9	0,1%	
2009	6055.8	-1.2%	2321.6	-5.9%	2.7	0,1%	
2010	7267.0	20.0%	3250.2	40.0%	218.3	6.7%	Таамаглал
2011	8720.4	20.0%	4550.3	40.0%	287.9	6.3%	
2012	10464.4	20.0%	6370.5	40.0%	338.3	5.3%	
2013	12557.3	20.0%	8918.7	40.0%	118.6	1.3%	
2014	15068.8	20.0%	12486.1	40.0%	121.1	1.0%	
2015	18082.5	20.0%	17480.6	40.0%	127.0	0.7%	
2016	21699.0	20.0%	24472.8	40.0%	19.8	0,1%	

Тайлбар

Тооцооноос үзэхэд, агаарын бохирдлыг бууруулахад зарцуулах зардал нь төсвийн зарлагын багахан хувийг эзэлж байгаа хэдий ч манай улсын эдийн засгийн өсөлт, төсвийн орлого зарлага ямар байх нь тодорхойгүй учраас төсөвт нөлөөлөх нөлөөллийг урьдчилж тооцоолох боломжгүй байна.

Гурав.“Утаагүй Улаанбаатар” хөтөлбөрийн санхүүжилтийн таамаглал, тооцоонд үндэслэн гаргасан ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ

1. “Утаагүй Улаанбаатар” хөтөлбөр батлах тухай УИХ-ын тогтоолын төсөлд “Хүний хөгжил сангийн тухай” хуулийн 17.5-т нэмэлт оруулан энэхүү хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах нийт санхүүжилтийн 92.7 хувийг буюу 16.8 триллион төгрөгийг уул уурхайн бүтээгдэхүүн нийлүүлэх замаар төлбөрийн баталгаа гаргах болон Улаанбаатар хотын өмчид бүртгэлтэй үндсэн хөрөнгийг барьцаалах замаар бүрдүүлэн санхүүжүүлэхээр тооцсон байна.

Гэтэл “Хүний хөгжил сангийн тухай” хуулийн зорилт нь “...*ашигт малтмал, уул уурхайн салбарын орлогоос хуримтлал үүсгэж, тогтвортой өсөн нэмэгдэх байнгын нөөц бүрдүүлэн ирээддээ тэгш хүртээх зорилгоор хүний хөгжил сан байгуулах*, түүнийг бүрдүүлэх, сангийн хөрөнгийг удирдах, зарцуулах, гүйцэтгэлийг тайлагнах, хяналт тавихтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино” гэж заасан байх бөгөөд хөрөнгө оруулалтын зориулалттай санхүүжилтийг гаргахаар тусгаагүй нь нийгмийн зориулалттай сан гэж ойлгогдож байна.

Хэрэв хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хөрөнгийг “Хүний хөгжил сан”-аас гаргах тохиолдолд хуулийн үзэл баримтлалд өөрчлөлт оруулах асуудал гарна. Гэтэл дэлхий нийтийн практикаас үзэхэд, Засгийн газраас эх үүсвэрийг нь бүрдүүлдэг /ихэвчлэн уул уурхайн орлогоос/ тусгай зориулалтын хэд хэдэн төрлийн сан байж болох бөгөөд эдгээр сангуудын зориулалтыг тэр бүр өөрчилдөггүй байна. Тухайлбал, төсвийн тогтворжилтийг хангахад зориулсан Нөөцийн сан, Төсвийн тогтворжилтийн сан зэрэг сангууд байхаас гадна дэд бүтэц, бүтээн байгуулалтыг санхүүжүүлэх зориулалттай Хөгжлийн сан, Засгийн газрын хөрөнгийг өсгөх, гадаад дотоодын санхүүгийн зах зээлд хөрөнгө оруулах зориулалттай Хөрөнгө

оруулалтын сан зэрэг сангуудыг бий болгох боломжууд байна. /Энэ талаар тус төвөөс хэд хэдэн судалгааны тайланг өмнө нь гишүүдэд хүргүүлсэн болно/

2. Тогтоолын төсөлд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын тооцоог хавсаргасан боловч 2010-2016 он хүртэлх хугацаанд ашигт малтмал, уул уурхайн салбараас төвлөрөх орлого болон улсын төсөвт орох орлогын талаархи албан ёсны тооцоо, мэдээлэл байхгүй байна. Иймд бид судалгааны явцад 2010-2016 он хүртэлх таамаглалыг гаргахдаа УИХ-ын гишүүдэд “Эрдэнэс МГЛ” ХХК-наас ирүүлсэн “Хүний хөгжил сан”-гийн хуулийн төслийг боловсруулах болон хэлэлцэх явцад ашигласан албан бус мэдээлэлд үндэслэн гаргав.

Монгол улс ойрын ирээдүйд уул уурхайн салбараас ихээхэн хэмжээний орлого олох бодит боломж хэрвээ байгаа бол Сангийн яам, Үндэсний хөгжлийн шинэтгэлийн хороо болон бусад холбогдох газруудаас урьдчилсан байдлаар хийсэн төсвийн орлогын прогноз, таамаглалыг албан ёсоор гаргаж эрх бүхий байгууллагад танилцуулах нь зүйтэй болов уу. Эс бөгөөс Монгол улсын нийт эдийн засгийн хүчин чадлаас давсан төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхээр УИХ-д өргөн барьж байгаа нь үндэслэлгүй, улмаар шийдвэр гаргасан тохиолдолд хэрэгжих боломжгүй байгаа нь төр засгийн нэр хүндэд сөрөг нөлөө үзүүлж болзошгүй юм.

Жишээ нь зөвхөн энэ хөтөлбөрөөс үзэхэд, 2009 оны эцэст Монгол улсын нийт эдийн засгийн хэмжээ буюу ДНБ 6.0 триллион, нийт төсвийн хэмжээ 2.3 триллион, нийт мөнгөний хэмжээ 4.5 триллион төгрөг байхад 6 жилийн дотор 18.0 триллион төгрөгийн санхүүжилт шаардагдах хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхээр өргөн барьсан нь үндэслэл, тооцоо муутай байна.

Гэвч ач холбогдол, эрэмбэ дарааллаар нь ангилж үе шаттайгаар, урт хугацаанд хэрэгжүүлэх боломж байна гэж үзэж байна.

3. “Хүний хөгжил сан”-аас зарцуулах хөрөнгийн тооцоог гаргахдаа 2008-2012 оны УИХ-ын сонгуулийн бүрэн эрхийн хугацаанд иргэн бүрт олгох 1.5 сая төгрөгийн 1 сая төгрөгийг бэлэн бусаар, харин 500.0 мянган төгрөгийг бэлнээр олгоно гэж тооцож, үүнээс 2010 онд 120.0 мянган төгрөгийг олгож үлдсэн 380.0 мянган төгрөгийг 2011-2012 онд жил бүр 190.0 мянган төгрөгөөр олгохоор тооцсон.

Зөвхөн 500.0 мянган төгрөгийг олгох тохиолдолд нийт 1.39 триллион төгрөг сангаас зарцуулах шаардлагатай бөгөөд харин уул уурхайн бүтээгдэхүүнээс уг санд 2016 он хүртэл 1.4 триллион төгрөг төвлөрөх тооцоо гарч байна. Үүнээс үзэхэд 2016 он хүртэл уг сангаас зөвхөн 500.0 мянган төгрөгийг иргэдэд олгох боломж харагдаж байна.

4. УИХ-ын 2007 оны “Агаарын бохирдлыг бууруулах талаар хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай” 46 дугаар тогтоолын 2-р хавсралтаар уг арга хэмжээг санхүүжүүлэх эх үүсвэрийг тооцож, шийдвэрлүүлэх арга хэмжээ авахыг Засгийн газарт үүрэг болгосон боловч уг тогтоолын хэрэгжилтийн талаархи мэдээлэл олдоогүй болно. Уг тогтоолын:

- 2.8-д Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлыг бууруулахад шаардагдах хөрөнгийн эх үүсвэрийг шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор нийслэлийн болон Засгийн газрын бонд гаргах асуудлыг зохих хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлэх;
- 3 дугаар хэсэгт “Гэр хорооллын дэд бүтцийг бий болгох, орон сууцжуулах болон бусад үйл ажиллагаанд шаардагдах улсын төсвөөс санхүүжүүлэх хөрөнгийн хэмжээг 2007-2010 онуудад жилд 50.0 тэрбум төгрөгөөс багагүй байхаар тогтоож, жил бүрийн улсын төсөвт тусгахын зэрэгцээ хандивлагч

орнууд, олон улсын санхүүгийн байгууллагуудын тусламж, хөнгөлөлттэй зээлээр санхүүжүүлэх арга хэмжээ авах зэрэг чиглэлүүдийг өгсөн байна.

Гэвч 2007-2009 онуудад улсын төсвөөс агаарын бохирдлыг бууруулах чиглэлээр нийт дүнгээрээ 8.7 тэрбум төгрөгийг зарцуулсан¹¹¹ байх ба энэ нь манай улсын төсвийн зарлагын 0.1-0.2 хувийг эзэлж байна.

5. “Утаагүй Улаанбаатар” хөтөлбөрийн төсөлд дэвшүүлсэн зорилт нь Улаанбаатар хотыг төдийгүй улсын хэмжээнд агаарын бохирдлыг бууруулах зорилтуудыг тавьсан хэдий ч үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлуудын хувьд, Хувийн хэвшлийн салбарын санхүүжилтээр хийгдэх боломжтой ажлуудыг Улсын төсвөөс санхүүжүүлэхээр тусгасан нь хөтөлбөрийн санхүүжилтийн дүнг ихээхэн нэмэгдүүлсэн байна. Иймд хөтөлбөрийн “Хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө”-нд тусгагдсан ажлуудыг төрөөс зайлшгүй санхүүжүүлэх, төрөөс дэмжлэг үзүүлэх, хувийн хэвшлээс санхүүжүүлэх нь хэмээн санхүүжилтийн байдлаар нь ялгаж зааглан, дахин тооцоо хийх шаардлагатай байна.

Мөн хэрэгжүүлэх ажлуудыг эрэмбэ дарааллаар нь богино хугацааны хөтөлбөрийн хүрээнд санхүүжүүлэх бодит тооцоог гаргах нь зүйтэй байна. Төрийн зүгээс зөвхөн дэд бүтцийг байгуулахад шаардагдах зардлыг санхүүжүүлэх, хөнгөлөлт, чөлөөлөлт эдлүүлэх, эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх зэргээр оролцож болох ба бүтээн байгуулалтын ажлыг хувийн хэвшлийн хөрөнгөөр, бизнесийн үйл ажиллагааны зарчмаар хэрэгжүүлэх боломж байна гэж үзэж байна.

6. Тогтоолын төслийн танилцуулгад дурьдсан хамгийн АНХААРАЛ ТАТАЖ БУЙ АСУУДАЛ нь хөтөлбөрийн нийт санхүүжилтийн дийлэнхи хэсэг буюу 92.7 хувийг уул уурхайн бүтээгдэхүүн нийлүүлэх замаар төлбөрийн баталгаа гаргах болон Улаанбаатар хотын өмчид бүртгэлтэй үндсэн хөрөнгийг барьцаалах замаар санхүүжилтийн эх үүсвэрийг бүрдүүлэхээр тооцсон нь ойлгомжгүй бөгөөд уул уурхайн ордыг гадаадынханд барьцаалж зээл авах, эзэмшүүлэх, эсвэл нийслэлийн өмчийг барьцаалан бонд гаргах замаар зээл авах гэх мэтээр ойлгогдож байна.

Гэвч энэхүү асуудал нь Засгийн газрын өрийг нэмэгдүүлэх, эрх зүйн хувьд зөрчил үүсгэх зэрэг сөрөг үр дагавартай байж болох тул уг асуудлыг илүү тодорхой болгох, үндэслэл тооцоог нь сайтар гаргуулах шаардлагатай байна.

¹¹¹ - “Улаанбаатарын агаарын бохирдлыг бууруулах чиглэлийн судалгаануудад хийсэн дүн шинжилгээ” СТ-10/502 УИХ-ын ТГ-ын Судалгааны төв 2010 он